

It is claimed that, it is necessary to take into account both the psychological and biological factors that determine different variants of human behavior in each particular case along with the general social, economic, and political factors contributing to the spread of crime.

The indispensable condition of the solution of social problems of the society that are transforming includes recognizing the right as one of the supreme values, the fulfillment of the requirements of normative acts, regardless of any circumstances and reducing the level of legal nihilism in society.

Keywords: transformation, crime, society, crisis, corruption.

УДК 340.134

В. М. КОСОВИЧ

ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ СТВОРЕННЯ ПРАВОВИХ ЗАКОНІВ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Досліджено можливості створення в Україні нормативно-правових актів, які б відповідали стандартам правового закону. Вказано основні ознаки правового закону, визнані сьогодні на доктринальному рівні. Визначено основні засоби нормпроектної техніки та складові правотворчої технології, оперування якими дозволяє створювати правові закони. Серед інструментарію нормпроектної техніки виділено, як найбільш дієві для розробки проектів правових законів: загальні вимоги до нормативно-правових актів, принципи права, логічні вимоги, юридичні конструкції, правові дефініції. Встановлено, що на досконалість нормативно-правових актів і їх наближення до еталону – правового закону можуть суттєво впливати й окремі компоненти стадій нормотворчого процесу. Звернуто увагу на правовий моніторинг, експертування проектів нормативно-правових актів та їх державну реєстрацію. Зазначено, що юридичний техніко-технологічний інструментарій може

© КОСОВИЧ Віталій Мирославович – доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри теорії та філософії права юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка

сприяти творенню правових законів лише за умови чіткої юридичної регламентації правил його використання (такі правила повинні бути закріплені у Законі України «Про нормативно-правові акти»).

Ключові слова: правовий закон, нормопроектна техніка, правотворча технологія, загальні вимоги до нормативно-правових актів, правовий моніторинг, експертування проектів нормативно-правових актів.

Косович В. М. Техничко-технологические средства создания правовых законов: общетеоретические аспекты

Исследованы возможности создания в Украине нормативно-правовых актов, которые бы соответствовали стандартам правового закона. Указаны основные признаки правового закона, признанные сегодня на доктринальном уровне. Определены основные средства нормопроектной техники и составляющие правотворческой технологии, оперирование которыми позволяет создавать правовые законы. Среди инструментария нормопроектной техники выделено, как наиболее действенные для разработки проектов правовых законов: общие требования к нормативно-правовым актам, принципы права, логические требования, юридические конструкции, правовые дефиниции. Установлено, что на совершенство нормативно-правовых актов и их приближения к идеалу - правовому закону могут существенно влиять и отдельные компоненты стадий нормотворческого процесса. Обращено внимание на правовой мониторинг, экспертизу проектов нормативно-правовых актов и их государственную регистрацию. Отмечено, что юридический технико-технологический инструментарий может способствовать созданию правовых законов только при условии четкой юридической регламентации правил его использования (такие правила должны быть закреплены в Законе Украины «О нормативно-правовых актах»).

Ключевые слова: правовой закон, нормопроектная техника, правотворческая технология, общие требования к нормативно-правовым актам, правовой мониторинг, экспертиза проектов нормативно-правовых актов.

Kosovych Vitalii. Technically-technological means of creating legal laws: generally theoretical aspects

The article is devoted to the study of the possibilities of creating normative-legal acts in Ukraine that would suit the standards of the legal law. The main features

of the legal law, recognized today on the doctrinal level, are indicated. The basic means of norm-projected technics and the components of law-making technology, the operation of which allows to creation legal laws, have been determined. Among the tools of norm-projected technics as the most effective for drafting legal acts are highlighted: general requirements for normative-legal acts, principles of law, logical requirements, legal constructions, and legal definitions. It is established that the individual components of the stages of the rule-making process can significantly influence the perfection of normative-legal acts and their approximation to the standard - the legal law. The attention is paid to legal monitoring, expert examination of normative-legal acts drafts and their state registration. It is noted that the legal technically-technological toolkit can contribute to the creation of legal laws only subject to a clear legal regulation of the rules for its use (such rules should be established in the Law of Ukraine "On legal acts").

Keywords: *legal law, norm-projected technics, law-making technology, general requirements for normative-legal acts, legal monitoring, expert examination of normative-legal acts drafts.*

Серед порівняно нових теоретичних термінів, якими сьогодні активно оперують представники юридичної науки, визначальне місце належить терміну «правовий закон». Важливість цього терміну у категоріальному інструментарії теорії права зумовлюється його змістовним зв'язком із природними правами людини. Задля переходу від рівня наукової теорії до рівня юридичної практики актуального значення набуває пошук засобів створення правового закону як основного джерела права України.

Питання, пов'язані з правовим законом, вивчали такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як С. В. Бобровник, А. В. Грищенко, О. В. Зайчук, А. П. Заєць, М. І. Козюбра, А. А. Козловський, П. М. Рабінович, О. Ф. Скакун, М. В. Цвік та інші. Основна увага зосереджувалась на визначенні поняття «правовий закон», з'ясуванні його ознак та співвідношення з поняттям «верховенство права», виявленні можливостей створення таких законів в Україні. Попри це, вважаємо за доцільне окреслити ті компоненти техніко-технологічного інструментарію нормотворення, які можуть слугувати передумовою створення правового закону.

У теорії права правовим визнають закон, який відповідає вимогам права, втілює справедливість¹. М. М. Марченко зазначає, що такий критерій поділу законів на правові та не правові, як їх відповідність загальній волі, тобто волі суспільства, народу чи нації, був запропонований ще наприкінці XIX – початку XX століть². Аналіз різних визначень правового закону вказує на таку його визначальну властивість, як здатність забезпечувати невід’ємні природні права людини. До ознак правового закону відносять: толерантність; формальну визначеність; нормативність; походження від верховної влади народу; загальнообов’язковість; принцип інтересу верховної влади народу; повновладдя суб’єктів законотворчості і таке інше³.

Правовий закон тісно пов’язаний із такими правовими явищами, як верховенство права та законність. Через забезпечення верховенства права досягається відповідність юридичного права соціальним цінностям. М. В. Цвік вказує, що в Україні діє конституційний принцип верховенства права, в основу якого покладено пріоритет права перед державою. Право має бути концентрованим вираженням ідеалів справедливості, втіленням моральних принципів, що панують у суспільстві. Найвища цінність права полягає в його характеристиці як знаряддя соціального прогресу, гарантованості ним всезагальної свободи та рівності⁴. О. В. Петришин зазначає, що принцип верховенства права передбачає поглиблення усталеного для вітчизняної юриспруденції принципу законності, який тлумачився виключно як формальне дотримання вимог законодавства, за посередництвом адаптації до змісту правової форми змістовних правових чинників – конституційних положень як норм основного закону, міжнародних стандартів прав і основоположних свобод людини⁵. Задекларувати в Основному Законі (ст. 3 Конституції України), що людина, її життя і здоров’я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, явно недостатньо. Необхідний реальний правовий механізм утілення цього гасла у життя.

Науковий плюралізм і багатоаспектність думок щодо правового закону, верховенства права, законності є, напевно, причиною того, що сьогодні у правових актах, присвячених нормопроєктуванню в

Україні, практично нічого не зазначено про правила їх відображення у створюваних нормативно-правових актах. Отож, постає необхідність формалізації цих характеристик сучасного права та їх формулювання у форматі, який би міг бути юридично закріплений у проекті Закону України «Про нормативно-правові акти». Таке закріплення доцільно здійснювати через нормативне встановлення правил використання засобів нормопроектної техніки. Насамперед варто підтримати думку Кашаніної Т. В. про важливість імплементації у нормативно-правові акти системи загальних вимог до їх змісту: законності, відповідності нормам моралі, доцільності, обґрунтованості, ефективності, своєчасності, стабільності, економічності, реальності, оптимальності⁶. З цією метою у проект Закону України «Про нормативно-правові акти» (процес створення якого триває понад десять років) необхідно ввести спеціальну статтю, покликану забезпечити соціальну адекватність закону. Пропонуємо сформулювати її таким чином:

Стаття ... Загальні вимоги до змісту нормативно-правового акта

1. Відображення у його змісті (насамперед у нормативних приписах) реальних суспільних відносин.
2. Закріплення домінуючих соціальних цінностей; відповідність аксіологічним і правовим установкам суспільства, які ґрунтуються на інтересах більшості.
3. Забезпечення принципів верховенства права та законності.
4. Узгодженість нормативних приписів із домінуючими моральними нормами.
5. Доцільність і обґрунтованість створення нормативно-правового акта.

Досягненню відповідності закону природнім правам людини сприяє використання принципів права як засобів нормопроектної техніки. Т. В. Мальцев зазначає, що за кожним принципом певна закономірність, природний чи соціальний закон⁷. Беручи до уваги визначення основоположних принципів права, запропоноване С. П. Погребняком, «як системи найбільш загальних і стабільних імперативних вимог, закріплених у праві, які є концентрованим виразом найважливіших суспільних рис та цінностей, що притаманні цій системі права і визначають її характер і напрями подальшого

розвитку»⁸, вважаємо, що принципи права як засоби нормопроектної техніки – це зумовлені закономірностями суспільного буття керівні засади (ідеї), які закріплюються у нормативно-правових актах з метою визначення змісту та основних напрямів правового регулювання.

Ілюстрацією важливості принципів права для якості нормативно-правових актів є те, що у нових кодексах України (наприклад, податковому та кримінальному процесуальному) містяться спеціальні статті, присвячені визначенню основних засад відповідного закону. Зіставивши нормативно-правові акти України, які фіксують принципи права, можна побачити певну еволюцію. У нормах цивільного та податкового законів ми не знаходимо принципів верховенства права та законності, які є «обличчям» сучасного права, у той час як у кримінальному процесуальному кодексі ці принципи не тільки включені до кола загальних засад кримінального провадження (ст. 7), а й дається їх законодавче визначення (статті 8 та 9). Взаємозв'язок принципів права і людиновимірної направленості правового закону простежується у законодавчо встановлених переліках основних засад права. Так, визначені кримінальним процесуальним законом основні засади кримінального провадження покликані забезпечити основні види прав людини, наприклад, такі принципи як: «законність», «рівність перед законом і судом», «доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень» – покликані гарантувати політичні права людини, принципи «поваги до людської гідності», «забезпечення права на свободу та особисту недоторканність», «недоторканність житла чи іншого володіння особи» – особистісні права людини, принцип «недоторканність права власності» – економічні права людини. Зазначене, принаймні, дає підстави стверджувати про наявність у Кримінальному процесуальному кодексі України ознак правового закону.

Аналіз чинного законодавства України на предмет використання принципів вказує на те, що вони містяться лише в окремих законах (як правило кодексах). Постає питання: чому ж законодавець рідко оперує принципами права попри їх важливість для соціалізації нормативно-правових актів? Відповідь: відсутність переліку

підстав для введення принципів права у проєктовані нормативно-правові акти. До таких підстав ми відносимо:

1) необхідність закріплення принципів права, що входять у систему стандартів міжнародного права;

2) відтворення принципів права, закріплених у нормативно-правовому акті, який раніше регулював цю категорію суспільних відносин;

3) створення нормативно-правових актів, нормативні приписи яких конкретизують принципи права, закріплені у конституційних нормах;

4) наявність доктринальних висновків і переконаність правової спільноти щодо розуміння певних принципів права та необхідності їх нормативного визнання;

5) необхідність закріплення принципів права, які опосередковано відображені у тексті нормативно-правового акта, з метою їх виділення у спеціальній нормі та надання їм методологічного, визначального значення;

6) наявність правових аксіом галузевого правового регулювання та доцільність їх виділення у формі принципів права.

Окреслені передумови вказують на те, що принципи права мають фіксуватися все-таки у базових законодавчих актах.

Дослідження загальних вимог до нормативно-правових актів та принципів права, які закріплюються у нормативно-правових актах, вказує на їх джерельну здатність бути основою правового закону. У той же час, якість нормативно-правових актів як визначальних матеріальних засобів забезпечення прав людини зумовлюється також належністю використання інших елементів нормопроектної техніки: правової логіки, юридичних конструкцій, правових дефініцій, правових презумпцій, фікцій та аксіом, правничої мови, правил структурування нормативно-правових актів тощо. Вони стають важливим чинником досконалості нормативно-правового акта та опосередковано його властивості бути правовим. Так, формально-логічні вимоги до нормативно-правового акта запобігають колізіям та дублюванню юридичних норм. Правові дефініції забезпечують зрозумілість і повноту змісту юридичних термінів, дозволяють відрізняти поняття одне від іншого та економно розмістити нормативний

матеріал, не допускають повторів, збагачують наукову основу законів⁹. Юридична конструкція здійснює законодавчу економію, сприяє концентрованому виразу змісту права, дозволяє запрограмувати чималий правовий простір, надає нормативному документу чіткості, сприяє правозастосувальній діяльності¹⁰.

Водночас необхідно зазначити, що окреслені засоби нормопроектної техніки можуть сприяти творенню правових законів лише за умови чіткої юридичної регламентації правил їх використання (такі правила повинні бути закріплені у Законі України «Про нормативно-правові акти»).

Інструментарій нормопроектної техніки фактично стає перехідною ланкою між доктринальними підходами до правового закону та механізмом створення таких законів.

На досконалість нормативно-правових актів і їх наближення до еталону – правового закону, можуть суттєво впливати й окремі компоненти стадій нормотворчого процесу (звернемо увагу на визначальні з них, оскільки кожна зі стадій може відігравати важливу роль у створенні правового закону).

Сьогодні науковці та практики все частіше ведуть мову про моніторинг праворегулятивної ефективності нормативно-правових актів, як передумову для удосконалення чинних та створення нових якісних нормативно-правових актів. О. В. Зайчук зазначає, що для підвищення ефективності правового регулювання, забезпечення якості прийнятих законів необхідний постійний моніторинг законодавства¹¹. Правовий моніторинг важливий і для всієї системи українського законодавства та його окремих напрямів, і для розвитку підзаконної правозастосовної діяльності, отримання і використання експертних оцінок на основі результатів аналізу в процесі вироблення прогнозу розвитку законодавства, поліпшення результатів правозастосування в управлінні та юрисдикційних системах держави¹². Оцінка нормативно-правових актів дозволяє виявити рівень юридичного забезпечення прав людини та громадянина. Є різні види моніторингу залежно від його об'єктного, суб'єктного та критеріального складу. Прикладом значимості моніторингу нормативно-правових актів для набуття ними ознак правового закону

може бути моніторингова оцінка нормативно-правової бази України міжнародними правовими організаціями, наприклад, Європейською комісією «За демократію через право» (краще відома як Венеціанська Комісія, яка пропагує основні принципи демократії, захисту прав людини та верховенства права). За час співпраці з Україною Венеціанська Комісія забезпечила українські органи влади рішеннями щодо більшості питань, що стосуються подальших конституційних реформ¹³. Нормотворчий моніторинг стосується новостворюваних нормативно-правових актів. Моніторингу повинен зазнавати і чинний, той, що регламентує суспільні відносини, правовий масив, насамперед нормативно-правові акти, які мають певні недоліки. Вони аналізуються разом із економічними, соціально-політичними та іншими факторами, що впливають на правові відносини, зі з'ясуванням рівня правосвідомості суспільства.

Правовий моніторинг у правовій системі сучасної України є потенційним засобом забезпечення створення нових якісних та удосконалення чинних нормативно-правових актів. Належна реалізація потенціалу цього виду юридичної діяльності можлива лише за умови його нормативного закріплення й регламентації, а також ужиття низки організаційних заходів. Ми також підтримуємо думку О. Л. Копиленка та О. В. Богачової про те, що необхідність дослідження ефективності дії чинного законодавства і законотворчого процесу в цілому потребує нормативного регулювання, а також розробки методичних рекомендацій «Методологія здійснення моніторингу законодавчої діяльності», у яких повинні бути визначені критерії оцінки ефективності дій законів¹⁴.

Серед стадій нормотворчого процесу вагоме місце (і важливе значення для створення саме правових законів) посідає експертування проектів нормативно-правових актів. Завдання експертизи проектів нормативно-правових актів дуже вдало окреслено у ст. 36 проекту Закону України «Про нормативно-правові акти»¹⁵: перевірка відповідності проекту законодавству України та сучасному рівню наукових знань; аналіз рівня використання світового досвіду; прогнозування соціально-економічних та правових наслідків його виконання; перевірка дотримання вимог техніки нормопроекування. Левова частина засобів нормопроектної техніки, як уже зазначалось,

забезпечує саме людинонаправлений характер створюваних нормативно-правових актів. Правова експертиза включає і оцінку рівня імплементації у розробленому нормативно-правовому акті стандартів міжнародного права, насамперед щодо прав людини та механізму їх юридичного забезпечення. Тому експертування законопроектів із залученням практиків, науковців та громадськості – крок до формування правових законів.

Створення окремих категорій нормативно-правових актів України пов'язане з їх обов'язковою державною реєстрацією. Важливість такого виду юридичної діяльності спеціально уповноважених суб'єктів для якості нормативно-правових актів обумовлюється тим, що уже фактично створений правовий документ оцінюється поміж іншого крізь призму верховенства права та законності. Зокрема, державна реєстрація нормативно-правових актів відповідно до пункту 1, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 28.12.1992 р. № 731 Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших органів виконавчої влади, полягає у проведенні правової експертизи на відповідність його Конституції та законодавству України, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і протоколам до неї, міжнародним договорам України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, та зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції та праву Європейського Союзу (acquis ЄС), антикорупційної експертизи, а також з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

Наявність у нормативно-правових актах властивостей правового закону залежить від формату закріплення та гарантування у них природніх прав людини. Однак, не варто залишати без уваги й інші важливі чинники правового регулювання, які забезпечують втілення нормативно-правових приписів правового закону у суспільне буття. Наприклад, нормативно-правовий акт має бути належним чином оприлюднений, повинен існувати дієвий механізм його реалізації та застосування. Інакше закон залишиться лише декларацією намірів держави. Таким негативним прикладом, на жаль, сьогодні може бути антикорупційне законодавство України. Звичайно, до уваги варто брати й політичні, економічні та соціальні чинники.

Підсумовуючи сказане, констатуємо, що формування правових законів у сучасній українській державі може здійснюватись насамперед через використання техніко-технологічного інструментарію нормотворення. Належне оперування засобами нормопроектної техніки та правилами правотворчої технології створює гарантії імплементації основоположних прав та свобод людини у джерела права України та наближення законодавчих актів до ідеалів правового закону (принаймні формально).

1. Скакун О. Ф. Теорія держави і права. Харків: Консум, 2001. 656 с.
2. Марченко М. М. Проблемы теории государства и права: учебник. Москва: Проспект, 2007. С. 343.
3. Грищенко А. В. Правовий закон: питання теорії та практики в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2002. URL: www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/02gavtp.
4. Цвік М. В. Праворозуміння (значення повторюваності суспільних відношень для його дослідження) // Право України. 2010. № 4. С. 25.
5. Петришин О. В. Проблеми соціалізації правової науки // Право України. 2010. № 4. С. 140.
6. Кашанина Т. В. Юридическая техника: учебник. Москва: Эксмо, 2007. С. 158–165.
7. Мальцев Г. В. Социальные основания права. Москва: Норма, 2007. 662 с.
8. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика): монографія. Харків: Право, 2008. С. 37.
9. Кашанина Т. В. Цит. работа. С. 175.
10. Там же. С. 182–183.
11. Зайчук О. В. Соціальні цілі юридичної науки, або як удосконалити вітчизняне законодавство // Голос України. 2014. № 44 (5794). 7 березня.
12. Шутак І. Д. Від оцінки ефективності норм права до техніки правового моніторингу // Вісник Національної академії прокуратури України. 2014. № 3 (36). С. 21.
13. Дж. Букіккіо. Венеціанська Комісія Ради Європи та Україна: напрями співпраці // Право України. 2012. № 10. С. 324–326.
14. Копиленко О. Л. Законодавчий процес: стан і шляхи вдосконалення // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2010. № 1. С. 11.
15. Про нормативно-правові акти: проект Закону України, внесений народним депутатом України Ю. Мірошніченком (реєстраційний № 7409 від 01.12.2010 р.). URL: www.search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/.../JF5PT001.html.

Kosovych Vitalii. Technically-technological means of creating legal laws:generally theoretical aspects

The article is devoted to the study of the possibilities of creating normative-legal acts in Ukraine that would suit the standards of the legal law. The main features of the legal law, recognized today on the doctrinal level, are indicated. The basic means of norm-projected technics and the components of law-making technology, the operation of which allows to creation legal laws, have been determined. Among the tools of norm-projected technics as the most effective for drafting legal acts are highlighted: general requirements for normative-legal acts, principles of law, logical requirements, legal constructions, and legal definitions. It is emphasized on general requirements for the normative legal acts, which today are most formally not defined at the doctrinal level. It is proposed to include to them such requirements as: the reflection in its content (first of all in the normative prescriptions) of real social relations; consolidating the dominant social values; compliance with the axiological and legal frameworks of a society based on the interests of the majority; ensuring the principles of the rule of law and legality; consistency of normative prescriptions with dominant moral norms; expediency and justification of the creation of a normative legal act. The attention is drawn to the tendency of active use in the texts of legislative acts of the principles of law. The list of grounds for the introduction of the principles of law in the designed normative-legal acts is set out, namely: the need to consolidate the principles of law included in the system of standards of international law; reproduction of the principles of law, settled in the normative legal act, which previously regulated this category of social relations; creation of normative legal acts, normative prescriptions of which specify the principles of law, settled in constitutional norms; the presence of doctrinal conclusions and the conviction of the legal community regarding the understanding of certain principles of law and the need for their normative recognition; the need to consolidate the principles of law, which are indirectly reflected in the text of the normative legal act, with an aim of their allocation in a special norm and giving them methodological, determining value; the existence of legal axioms of sectoral legal regulation and the feasibility of their allocation in the form of the principles of law.

It is established that the individual components of the stages of the rule-making process can significantly influence the perfection of normative-legal acts and their approximation to the standard - the legal law. The attention is paid to legal monitor-

ing, expert examination of normative-legal acts drafts and their state registration. It was stated that legal monitoring in the legal system of modern Ukraine is a potential mean of ensuring the creation of new qualitative and improving the existing normative legal acts. The proper realization of the potential of this type of legal activity is possible only on condition of its normative fixing and regulation, as well as the adoption of a number of organizational measures.

It is noted that the legal technically-technological toolkit can contribute to the creation of legal laws only subject to a clear legal regulation of the rules for its use (such rules should be established in the Law of Ukraine "On legal acts").

Keywords: legal law, norm-projected technics, law-making technology, general requirements for normative-legal acts, legal monitoring, expert examination of normative-legal acts drafts.

УДК 340.11

В. А. СІЧЕВЛЮК

ДО ПИТАННЯ ПРО РОЗУМІННЯ КАТЕГОРІЇ «ПРАВОВА СУБ'ЄКТНІСТЬ» В ЮРИДИЧНІЙ НАУЦІ

Досліджено методологічні питання щодо подолання декількох негативних тенденцій у пізнанні категорії «правова суб'єктність», що досить тривалий час розвиваються у сфері теорії права, а також у галузевих доктринах. Автор приходить до висновку про те, що ключову методологічну роль у дослідженні категорії «правова суб'єктність» відіграють філософські підходи, які повинні забезпечувати розгляд категорії «правова суб'єктність», по-перше, у її еволюційному розвитку, по-друге, з врахуванням діалектичності, характерної для кожного предмета та процесу пізнання і, по-третє, з увагою до телеологічності, що конкретизує зміст категорії «правова суб'єктність» у процесі її застосування

© СІЧЕВЛЮК Володимир Антонович – кандидат юридичних наук, докторант Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України